

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З СЕПАРАТИЗМОМ

Як зазначено в Національній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, проблема сепаратизму (від лат. *separatus* – відокремлення) – одна з найбільш складних, оскільки безпосередньо пов'язана з питаннями існування держав, зміною їх кордонів та утворенням нових держав. По суті, на Донбасі Україна має справу з гібридним сепаратизмом, який є частиною гібридної війни РФ. Його основу становить політичний сепаратизм, інспірований та підтримуваний ззовні [1, с. 5, 7]. Сепаратизм породжується суперечностями між центральною владою держави та носіями ідей сепаратизму, якими здебільшого є політичні партії, громадські та релігійні організації етнічних або конфесійних меншин, іноді – окремі регіональні політичні структури [2, с. 469].

За визначенням, що міститься в «Юридичній енциклопедії», сепаратизм – це «рух, спрямований на відокремлення від держави частини її території та населення». Сепаратизм може виявлятися в найрізноманітніших діях: від пропагандистських акцій, діяльності політичних партій, громадських рухів, масових акцій, у тому числі референдумів аж до терористичних актів та збройної боротьби [2, с. 469]. При цьому слід розрізняти сепаратизм як явище та відповідно сепаратистську діяльність як суто предметно-практичну сторону явища. З позицій діалектики сепаратизм – це явище загальне, сепаратистська діяльність – особливе.

Деякі дослідники пропонують доповнити закон про кримінальну відповідальність статтею під назвою «Сепаратизм» [3, с. 267]. На наш погляд, така назва статті є дещо невдалою, оскільки кримінальна відповідальність за сепаратизм як явище взагалі неможлива. Вона може наставати лише за конкретні злочинні діяння, в яких проявляється сепаратизм як явище.

У кримінальному законодавстві провідних європейських держав слово «сепаратизм» не використовується. Є усі підстави погодитися з підходом М.А. Рубашенка, який вважає недоцільним та небезпечним в аспекті дотримання прав людини використання в тексті кримінального закону слова «сепаратизм» [4, с. 99].

Автори вітчизняної юридичної енциклопедії (2003 р.) зазначають, що сепаратизм може мати на меті не відокремлення від держави, а набуття у ній статусу суб'єкта федерації (або автономії) [2, с. 469].

В юридичній літературі відсутня однаковість щодо визнання форм прояву сепаратизму. Але у переважній більшості джерел виділяють такі форми сепаратизму, як сецесія (відділення частини території держави зі створенням суверенної держави), іредентизм (приєднання до складу іншої держави), енозіс (воз'єднання з історичною Батьківщиною) та різноманітні розширення прав певної території за відсутності мети від'єднання: федералізація, автономізація (деволюція) тощо. У зв'язку з викладеним, М.А. Рубашенко цілком обґрунтовано виділяє два напрями – вузького трактування сепаратизму (сецесійний напрям: стратегічна мета як відокремлення в суверенне утворення чи перехід під владу іншого суверена) та широкого трактування (охоплює як різні прояви сецесії, так і прагнення та рух до розширення прав територіального утворення без відокремлення) [4, с. 91].

Слід зазначити, що не знайшло єдиного вирішення питання, які суспільно небезпечні дії охоплюються поняттям «сепаратизм». У його вирішенні М.Б. Стиранка виділяє три підходи: 1) дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110 КК України), а також дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; 2) умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 109 КК України); 3) фактично усі злочини проти основ національної безпеки України [5, с. 91].

З цього приводу М.А. Рубашенко вказує, що, якщо взяти за основу широкий підхід до розуміння сепаратизму (як сецесійні прояви, так і розширення прав), то сецесійні прояви, які підпадають під ст. 110 КК, мають кваліфікуватися за цією статтею, однак окремі прояви розширення прав територіального утворення звичайно можуть підпадати під формулювання «дії, вчинені з метою насильницької зміни конституційного ладу» та кваліфікуватися за ст. 109 КК. Це, наприклад, здійснення насильницьким способом автономізації чи федералізації. Отже, тільки за такого широкого підходу до визначення поняття «сепаратизм» окремі (виняткові, рідкісні) його форми можуть охоплюватися ст. 109 КК [4, с. 89-90].

Отже, в Україні за різноманітні форми сепаратистської діяльності передбачено кримінальну відповідальність передусім за статтями 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» та 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України» КК України. Недоцільним слід визнати запровадження спеціальної статті за сепаратизм у КК.

Література

1. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський. К.: НІСД, 2016. 52 с.
2. Горбатенко В.П., Зяблюк М.П. Сепаратизм. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2003. Т. 5: П–С. С. 469–470.
3. Сергун Е.П. Уголовно-правовая политика в сфере обеспечения безопасности конституционного строя Российской Федерации: монография. М.; Саратов: РПА Минюста России, 2013. 344 с.
4. Рубашенко М.А. Проблеми використання поняття «сепаратизм» у сфері кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). С. 88–104.
5. Стиранка М.Б. Стан теоретичного дослідження проблеми сепаратизму. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3. С. 257–259.